

groups/consult?lang=en&do=groupDetail.groupDetail&groupID=3589&news=1 (дата звернення: 26.09.2022).

6. Болотіна Є.В., Шубна О.В., Бившева Л.О., Колесникова Г.М. Проблеми розвитку пенсійного забезпечення в Україні в контексті соціального захисту. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1. С. 162-170. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2021/1\(63\)/18-Bolotna.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2021/1(63)/18-Bolotna.pdf) (дата звернення: 27.09.2022).

7. Збройні сили – це те дитя, про яке повинен дбати весь український народ, – Ігор Смешко. URL: <https://sylaichest.org/zbrojni-sili-cze-te-ditya-pro-yake-povinen-dbati-ves-ukra%D1%97nskiy-narod-igor-smeshko/> (дата звернення: 27.09.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-46>

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЙОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ

Костецька Т. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник*

*Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Заявлена для обговорення проблематика розвитку громадянського суспільства як необхідної складової європейської інтеграції України у теперішніх умовах повномасштабного російського вторгнення на територію нашої держави, коли гостро стоять питання щодо збереження української нації, її державності, не втрачає своєї актуальності.

Історично відомо про визначальну роль саме громадянського суспільства (мова про події 2013–2014 рр.) щодо євроінтеграційного зовнішньополітичного вибору розвитку. На сьогодні можна констатувати, що держава, її інституції здійснили і здійснюють чимало зусиль по впровадженню якісно нових механізмів розбудови демократичної, правової держави, взаємозв'язку влади і суспільства у вирішенні завдань і проблем, що стоять перед ними, впровадження контролю громадянського суспільства з метою підвищення відповідальності державних органів за результати діяльності, прийняті рішення тощо, як основних інтеграційних чинників, інструментів реалізації національних інтересів.

Враховуючи серйозні виклики та загрози глобалізаційних процесів, пов'язані з цим явищем проблеми трансформації політичної влади, євроінтеграційні та євроатлантичні концептуально визначені прагнення розвитку, впродовж вже тривалого періоду зумовлюють суттєве оновлення всіх сфер українського суспільства, вироблення ефективних шляхів, якісних форм, методів, дієвих механізмів у вирішенні завдань, зумовлених відповідними процесами державотворення.

Досягнення стратегічної мети держави щодо набуття статусу у перспективі повноправного члена Європейського Союзу, як відомо, потребує проведення внутрішніх системних демократичних політичних, економічних, правових реформ як передумови такого процесу. Україна концептуально визначила стратегічний розвиток електронної демократії, розпочала впровадження окремих її складових громадян (найпоширенішими можна назвати, наприклад, електронні звернення, електронні петиції). Вже в умовах гібридної війни, зокрема, розпочались процеси реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, серед різних стратегічних завдань яких постало створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій, здатної виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

Доведено: формування громадянського суспільства в класичному його розумінні – довготривалий процес. Не зайвим буде нагадування, що багаторічні численні зарубіжні та вітчизняні фундаментальні напрацювання щодо самої категорії «громадянське суспільство» і в сучасній науковій думці не сформували універсального його тлумачення, оскільки концепт цього феномену постійно поповнюється, удосконалюється в ході суспільного розвитку тієї чи іншої держави. Окремими вітчизняними науковцями навіть визнається неможливість вироблення єдиного і статичного названого поняття через постійну динаміку відповідних процесів [1, с. 40].

Громадянське суспільство – це не стільки інституційний феномен, а насамперед стан суспільства, режим його мобілізації для захисту своїх легітимних прав і інтересів; система суспільних відносин, спрямованих на мобілізацію та захист суспільством і його представниками, як індивідуальними, так і колективними названих прав і інтересів у всіх сферах суспільного і державного життя [2, с. 168]. Однак, його розвиток – це завдання, що стоять не тільки перед державою. При формуванні активного громадянського суспільства державна влада залишається вагомим інструментом регулювання здебільшого неоднорідних його структур, забезпечення їх єдності та розвитку. Цей процес, як наголошується, залежить від громадянської активності людей, їх творчої енергії, бажання і готовності обстоювати свої інтереси і права [3, с. 317-318].

Становлення українського громадянського суспільства в останні десятиріччя проходило як у руслі демократичних перетворень на загальнонаціональному рівні, так і в деяких випадках жорстоких протистоянь влади і структур суспільства, із зміцненням існуючих та впровадженням нових механізмів його формування та функціонування, все більш гнучкого реагування на зміну суспільних потреб унаслідок дії внутрішніх і зовнішніх чинників, охопленням більшості суспільних сфер (захисту прав людини та громадянина, представлення інтересів різних груп громадян, надання соціальних та інших послуг, провадження благодійної та волонтерської діяльності тощо), високим рівнем суспільної довіри, із трансформацією окремих інститутів у повноцінних суб'єктів політичних процесів, напрацюванням в контексті забезпечення демократичного та європейського розвитку держави тощо на тлі, як аргументується [4, с. 212-213], відсутності системного закріплення відповідного інституту на конституційному рівні, чіткої правової характеристики його суб'єктного складу, відносного унормування зв'язків інститутів громадянського суспільства та суб'єктів владних повноважень, – з одного боку, а з іншого, – дещо низького рівня правової і політичної культури, свідомості населення, неналежної структури взаємозв'язків із державними інституціями тощо.

На шляху просування до європейського та світового простору держава направляла певні зусилля щодо підтримки розвитку громадянського суспільства, підвищення регулятивного впливу громадської думки на прийняті рішення органів публічної влади, налагодження громадського контролю за їх діяльністю, приведення у відповідність з європейськими стандартами вітчизняного законодавства у сфері функціонування інститутів громадянського суспільства.

Ураховуючи роль громадянського суспільства у різних сферах суспільного життя, створення сприятливих умов для його розвитку та налагодження взаємодії з його інститутами було визначено як важливе завдання органів державної влади, місцевого самоврядування Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, в основу якої як сказано, було покладено бачення ролі і значення громадянського суспільства та принципів його взаємодії з державою, що ґрунтується на міжнародних нормах та стандартах [5].

В умовах воєнного стану стала очевидною наявність досить потужного, свідомого українського громадянського суспільства, мобілізованого на боротьбу з державою-агресором у різноманітних формах та засобах. Тобто, розвиток громадянського суспільства не зупиняється, а переходить, на наш погляд, на інший більш якісний рівень свого функціонування. У цьому контексті значущим є конструктивний діалог, інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади. Це також стосується і сфери євроінтеграційних процесів.

Визначена на державному рівні перспектива разом із впровадженням засад відкритості та підзвітності діяльності органів публічної влади, прозорості процесу прийняття рішень суб'єктами владних повноважень на засадах використання сучасних електронних комунікацій, налагодження громадського контролю за їх виконанням тощо, створює можливості для якісно нових форм організації діяльності органів влади, суб'єктів владних повноважень, їх взаємодії з інститутами громадянського суспільства; для розширення прямої демократичної участі громадян у вирішенні питань як державного, так і місцевого значення [6, с. 442].

Стратегія впровадження державної політики цифрової трансформації усіх сфер суспільних відносин, переведення до цифрового формату традиційних (оф-лайн) демократичних процесів (диджиталізація), виникнення нових каналів обміну інформацією, а також вплив соціальних мереж на діяльність органів публічної влади у контексті їх комунікативної взаємодії з громадянським суспільством тощо, як прогнозувалось, була направлена на забезпечення якісного ступеню розвитку громадянського суспільства, підвищення впливу громадської думки на політично-правові рішення, налагодження громадського контролю за діяльністю органів публічної влади [7].

Урядом, зокрема, була поставлена амбітна мета – потрапити до першої 20-ки країн з найбільш розвинутою е-участю громадян у комунікації з державою. Для чого запустили єдину національну платформу взаємодії органів виконавчої влади з громадянами та інститутами громадянського суспільства [8]. Зрозуміло, що російське вторгнення на територію нашої держави внесло певні корективи не тільки в ці конкретні, а й інші стратегічні плани українського державотворення та суспільного розвитку. Однак, справедливо буде відмітити позитивну роль від впровадження державної політики цифрової трансформації у відповідних сферах під час воєнного стану в Україні.

Відповідно до поточного складного моменту значущими і такими, що потребують адекватного вирішення, є питання налагодження ефективної моделі формування та функціонування інституційної складової громадянського суспільства як гаранта існування України як суверенної і незалежної, демократичної, правової, соціальної держави, повноправного члена європейської спільноти, в тому числі через систему зворотніх зв'язків, через налагоджений діалог його структур з органами влади. Своєю чергою, як прогнозується, реалізація курсу на євроінтеграцію сприятиме забезпеченню гарантій верховенства права, багатоманітності форм демократії, дотримання прав людини, розвитку якісного громадянського суспільства тощо.

Література:

1. Лотюк О.С. Конституційно-правовий механізм формування та підтримки інститутів громадянського суспільства. *Публічне право*. 2013. № 2. С.37-42.
2. Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України : академічне видання. Харків: Право, 2009. 468 с.
3. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посібник /за ред. Орзіха М.П. Київ : Юрінком Інтер, 2012. Вип. 2. 432 с.
4. Костецька Т.А. Громадянське суспільство і інформаційне суспільство: концептуальні та нормативні аспекти взаємозв'язку. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. 2015. № 26. С. 210-219.
5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>Указ (дата звернення 20.10.2022 р.)
6. Костецька Т.А. ЗМІ у взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства. *Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації*: монографія у 3 т. / за заг. ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка та акад. НАПрН О.В. Скрипнюка. Т. 3. Львів : друкарня «Папуга», 2021. С. 442-458.
7. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018 – 2020 роки: затв. розп. Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення 20.10.2022 р.)
8. Мінцифра робить інструменти електронної демократії доступними для всіх. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-robot-instrumenti%elektronnoyi-demokratiyi-dostupnimi-dlya-vsih> (дата звернення 25.10.2022 р.)